

Н. З. Кобрин,

Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького, м. Львів

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ КУРСУ ЗА ВИБОРОМ З МЕДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Розглядаються перспективи формування професійно-орієнтованої перекладацької компетенції у студентів-медиків завдяки впровадженню у навчальний процес курсу за вибором з основ медичного перекладу.

Ключові слова: іноземна мова за професійним спрямуванням, курс за вибором, професійно-орієнтована перекладацька компетенція, фонові знання.

Рассматриваются перспективы формирования профессионально-ориентированной переводческой компетенции в студентов-медиков путем введения в образовательный процесс элективного курса по основам медицинского перевода.

Ключевые слова: профессиональный иностранный язык, элективный курс, профессионально-ориентированная переводческая компетенция, фоновые знания.

The perspectives of developing professionally-oriented translation competence by medical students via introduction of the elective course on basics of medical translation into the university educational process are studied.

Key words: professional foreign language, elective course, professionally-oriented translation competence, thematic knowledge.

Постановка проблеми. Медичний переклад користується особливим попитом на сучасному ринку перекладацьких послуг: в умовах світової глобалізації ведеться активне співробітництво й обмін досвідом у сфері медицини та охорони здоров'я. Не останнім чинником популярності даного виду перекладу вважається медичний туризм пацієнтів з метою отримання ефективного лікування за допомогою передових технологій, які ще не практикуються у вітчизняній медицині. В результаті, зростає попит на переклад медично-фармацевтичної текстів, а отже, потреба у кваліфікованих медичних перекладачах. Проте, недостатня кількість теоретичних наукових досліджень, брак навчальних посібників з методики навчання медичному перекладу, відсутність конкретних вимог щодо перекладу медичної літератури та документації, нечіткі критерії оцінки його виконання, а також невелика кількість навчальних закладів для підготовки медичних перекладачів детермінують низьку якість перекладених текстів медичного дискурсу [6, с. 34].

Добре відомим залишається також той факт, що медичний переклад часто виконують фахівці з медичною освітою, або такі переклади ґрунтовно вивчаються редакторами-медиками після того, як їх завершили дипломовані філологи [9]. Як наслідок, перекладацький процес є трудомістким і вимагає більше часу на виконання. Тому сьогодні визріла гостра необхідність підготовки фахівців з медичного перекладу, яку доцільно проводити серед студентів-медиків, що вивчають іноземну мову за професійним спрямуванням у вищих медичних навчальних закладів освіти (ВМНЗ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що сьогодні медичний переклад як вузька галузь науково-технічного перекладу починає активно вивчатися (Н.М. Гавриленко, З.В. Гуменюк, І.М. Дабагян, Л.Ю. Зубова, Д.В. Самойлов, Henry Fischbach, Marla O'Neill). Однак варто зауважити, що теоретичні аспекти даної лінгвістичної проблеми розглядають, в основному, труднощі точної передачі медичної термінології з мови оригіналу на мову перекладу. Найчастіше у наукових працях аналізується морфологічна структура медично-фармацевтичної професійної лексики, вивчаються її семантичні особливості вживання, а також способи перекладу медичних термінів, аббревіатур, скорочень тощо. Об'єктом наукових досліджень також виступають жанрові різновиди медичних текстів (О.В. Каптуренко, Ю.Ю. Саплін, Vicent Montalt), оскільки оцінка їх тематичного змісту, стилю, композиції, прагматичних цілей автора та адресатно-адресних конфігурацій учасників медичного дискурсу визначає вибір комунікативних стратегій, а отже, дозволяє спрогнозувати потенційні термінологічні, лексичні, граматичні й жанрово-стилістичні проблеми під час виконання перекладу.

Що стосується навчально-методичного аспекту організації процесу підготовки медичних перекладачів, слід зазначити, що особливості медичного перекладу вивчаються студентами-філологами в межах курсу науково-технічного перекладу з метою накопичення фонових знань з медицини на основі вивчення систем людського тіла, симптомів, діагностики і способів лікування захворювань тощо, з одночасним засвоєння необхідної термінології для формування професійної перекладацької компетенції [10]. Погоджуємося, що такий підхід виправданий, оскільки медичний переклад, як і будь-який вузькоспеціалізований вид науково-технічного перекладу, вимагає від його виконавця фонових знань зі спеціальності. Лише фахівець з медичною освітою розуміє зміст текстів медичного дискурсу та вміє декодувати утворену греко-латинськими словотворчими елементами термінологію, медичні аббревіатури, одиниці вимірювання й часто «нечитабельний» почерк лікарів у медичній документації.

Таким чином, **мета статті** спрямована на аналіз перспектив формування професійно-орієнтованої перекладацької компетенції у студентів-медиків за допомогою впровадження у навчальний процес ВМНЗ курсу за вибором з основ медичного перекладу, оскільки наявність у студентів-медиків фонових знань зі спеціальності та аналіз найтипівіших помилок чи труднощів при перекладі медично-фармацевтичної літератури теоретично сприятимуть укладанню навчальної програми, завдання якої передбачатимуть формування практичних вмінь та навичок перекладу текстів медичного дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Курси за вибором – відносно новий елемент в освітній системі України. Найчастіше це поняття вживають у середній школі як важливий компонент профільного самовизначення учнів старших класів [12, с. 143]. Проте, після підписання Болонської угоди курси за вибором стали невід’ємною частиною базової навчальної програми для підготовки спеціалістів різних галузей у вищих навчальних закладах освіти (ВНЗ) III-IV рівнів акредитації. Їх мета і функції, як правило, спрямовані на задоволення індивідуальних навчально-пізнавальних інтересів та потреб студентів.

Щоб чітко уявити, яку роль буде виконувати і яке місце займатиме курс за вибором з основ медичного перекладу у системі вищої медичної освіти, варто проаналізувати особливості професійної іншомовної підготовки студентів-медиків в Україні. Іноземна мова як гуманітарний предмет вивчається у ВНЗ протягом перших двох років навчання під час доклінічного етапу підготовки майбутніх медичних спеціалістів і вважається інваріативною частиною навчального плану. Цей курс «ґрунтується на вивченні засобами іноземної мови таких предметів як біологія, фізика, хімія, анатомія, фізіологія і латинська мова, закладаючи основи знань з медичної термінології, зокрема основних способів утворення медичних термінів на основі латино-грецьких терміноелементів, з перспективою їх подальшого використання у професійній діяльності» [1, с. 3-4]. В результаті, студенти-медики розвивають вміння й навички спілкуватися іноземною мовою завдяки читанню та перекладу автентичних текстів на медичну тематику, закріплюючи їх за допомогою аудіювання, письма і говоріння у ситуаціях, наближених до реальних, з одночасним поглибленням знань граматики й стилістики мови, а також розширенням словникового запасу.

Починаючи з третього року навчання, студентам-медикам для подальшого формування іншомовної професійної комунікативної компетенції пропонується на вибір дисципліна «Іноземна мова за професійним спрямуванням» (курс за вибором), яку можна вважати логічним продовженням основного курсу з іноземної мови у ВНЗ. Її основну мету доречно підсумувати таким чином: 1) узагальнення знань медичної термінології й поглиблення знань зі спеціальних дисциплін; 2) формування вмінь застосовувати отримані знання у фаховій підготовці та подальшій професійній діяльності [2, с. 3]. Особливість даного курсу за вибором полягає у продовженні вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням та у засвоєнні медичної термінології на складнішому рівні у вузькоспеціалізованих напрямках медичних знань, зокрема: спадковій патології, інфекційні захворювання, алергологія та імунологія, порушення і захворювання серцево-судинної системи, семіотика порушень нервово-психічного розвитку, генетика, онкологія й хірургія [2, с. 4].

Аналіз особливостей формування професійної іншомовної компетенції у студентів ВНЗ дає право припустити, що процес іншомовної професійної підготовки вважається б повнішим та ефективнішим, якщо б студентам-медикам запропонували на вибір предмет з основ медичного перекладу, після проходження якого вони б навчилися на практиці застосовувати знання і вміння у різних видах професійної діяльності.

Доцільність введення курсу за вибором з основ медичного перекладу для студентів ВНЗ, безумовно, знайде своїх прихильників і водночас викличе чимало дискусій, як і те, чи обов’язковою повинна бути профільна освіта для медичного перекладача та чи може медик без філологічної освіти якісно виконати переклад медично-фармацевтичного напрямку (Henry Fischbach, Marla O’Neill). Провівши дослідження, науковці зробили спробу узагальнити сильні та слабкі сторони перекладів, виконаних медиками зі знаннями іноземної мови. Результати виявили, що такі переклади, зазвичай, відзначаються відносною правильністю вибору еквівалентів термінологічних одиниць, адже перекладач розуміє зміст тексту; затрачений час на переклад значно скорочений, оскільки медик володіє фоновими знаннями зі спеціальності. Більше того, знання перекладача-медика інтегровані завдяки вивченню у ВНЗ базових для медицини предметів природничо-наукового й професійного циклів. І, найголовніше, фахівець з медичною освітою розуміє і легко декодує складну греко-латинську термінологію [13, с. 69-81].

З іншого боку, слід враховувати той факт, що медик без філологічної освіти володіє недостатньою мовною підготовкою, що негативно впливає на якість перекладу: він часто не розуміє значення слів і зміст висловлювання, неправильно інтерпретує логіку повідомлення. Окрім того, такий перекладач має нечітке уявлення про типологічні відмінності мови оригіналу та мови перекладу, а також інколи не розрізняє авторські засоби передачі змісту. В таких випадках незнання основних правил перекладу або невміння адаптувати інформацію іношомовними засобами призводить до дослівного, стилістично і граматично неправильно оформленого перекладу [6, с. 36].

З огляду на все вище зазначене, основна мета впровадження курсу за вибором з основ медичного перекладу у ВНЗ повинна спрямовуватись на подолання лексичних, граматичних та жанрово-стилістичних труднощів, з якими мають справу перекладачі-медики зі знаннями іноземної мови без філологічної освіти. Окрім цього, курс має передбачати ознайомлення студентів з роботою перекладача у медичній сфері, а також сприяти отриманню знань та формуванню базових вмінь з перекладу для подальшого самовдосконалення і самоосвіти у випадку безпосередньої участі в перекладацькій діяльності або опосередкованої – на її консультативному чи редакційному етапах. Таким чином, майбутній спеціаліст зможе реалізувати себе на сучасному ринку працевлаштування, який вимагає від випускника ВНЗ не тільки високої кваліфікації зі спеціальності, а й підготовки до перекладу у сфері професійної комунікації [3, с. 475].

Передбачається, що цільовою аудиторією курсу за вибором з основ медичного перекладу повинні бути студенти-старшокурсники ВНЗ, що на «відмінно» засвоїли основний курс «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» та «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» (курс за вибором), завдяки яким майбутні медики отримують належну базу лінгвістичних знань, досягають достатнього рівня фахової підготовки, поетапно засвоюють фонові знання і термінологію зі спеціальності, а головне, прагнуть розширити коло своїх

інтересів, не обмежуючись лише науково-дослідною роботою з медицини, викладанням у ВМНЗ чи медичною практикою в лікувально-профілактичних закладах.

Безумовно, ефективна розробка курсу за вибором з основ медичного перекладу вимагає визначення його загальних і спеціальних завдань. Під загальними слід розуміти ті цілі, що поставлені перед дисципліною як курсом за вибором, зокрема: 1) задоволення пізнавальних потреб студентів-медиків завдяки формуванню іншомовної професійної компетенції та удосконаленню вмінь грамотно й на належному рівні реалізувати її під час перекладу; 2) поглиблення знань як з іноземної мови за професійним спрямуванням, так і з профільних дисциплін: практика перекладу часто є джерелом інформації про передові наукові дослідження у сфері медицини й охорони здоров'я; 3) інтеграція отриманих знань з іншомовної та профільної освіти; 4) розширення в майбутньому спектру застосування здобутих під час навчання теоретичних знань і практичних навичок: написання або правильне оформлення наукових статей іноземною мовою для участі в міжнародних наукових конференціях, стажування за кордоном, підготовка лекцій чи укладання підручників для студентів-іноземців, що здобувають медичну освіту у ВМНЗ України, тощо.

Щодо спеціальних завдань курсу за вибором з основ медичного перекладу, то їх варто спрямувати на формування професійно-орієнтованої перекладацької компетенції у студентів-медиків, під якою слід розуміти здатність реалізувати перекладацьку компетенцію в різноманітних умовах фахового спілкування. В цілому, професійно-орієнтована перекладацька компетенція передбачає сукупність знань, вмінь і навичок, важливих для успішної професійної діяльності та міжкультурного спілкування [4, с. 43].

Необхідно зазначити, що науковці визначають різні складові перекладацької компетенції; наприклад, дослідник В.Н. Комісаров виділяє мовну, комунікативну і технічну компетенції, де мовна компетенція включає знання лексичних, граматичних та стилістичних норм мови перекладу зі сформованими ознаками культури спілкування, а володіння комунікативною компетенцією дозволяє проводити необхідні модифікаційні дії з матеріалом перекладу. Під технічною перекладацькою компетенцією розуміють сукупність вмінь і навичок успішно застосовувати на практиці мовну й комунікативну компетенції, а саме: розуміти комунікативний намір автора оригіналу, вибираючи адекватні варіанти перекладу; виокремлювати безеквівалентну лексику; користуватись довідковою літературою, електронними словниками тощо [8, с. 332-339]. Науковець І.Ю. Голуб додає, що професійна перекладацька компетенція обов'язково повинна включати психологічну готовність перекладача до виконання перекладу, яка зазвичай проявляється в таких рисах характеру як відповідальність, зібраність, уважність тощо [5, с. 62]. Щодо фахової або професійно-орієнтованої компетенції перекладача доктор філологічних наук Л. Черноватий, окрім вище наведених, називає такі дві основні її складові – значний обсяг фонових знань для правильного розуміння та інтерпретації змісту тексту з фаху і володіння термінологічною системою для позначення відповідних понять мови спеціальності [11, с. 41].

Таким чином, аналіз складових професійно-орієнтованої перекладацької компетенції дозволяє зробити висновок, що курс за вибором з основ медичного перекладу у ВМНЗ повинен забезпечити формування у студентів-медиків професійної мовної, перекладацької та інформаційно-аналітичної складових як основних структурних компонентів для успішної перекладацької діяльності. На нашу думку, ключовою для навчання медичному перекладу виступає перекладацька компетенція, оскільки мовну професійну підготовку студенти-медики отримують під час вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням і курсу за вибором, а інформаційно-аналітична компетенція (тобто, вміння працювати з різними джерелами професійної іншомовної інформації та критично їх оцінювати) здобувається під час безпосередньої практики перекладу.

Отже, перекладацька компетенція включає знання основ теорії й практики перекладу та вміння адекватно передавати зміст тексту з мови оригіналу на мову перекладу залежно від характеру вихідної іншомовної інформації. З цього приводу науковець А.М. Володько зазначає, що перекладач повинен вміти не тільки передавати смисловий зміст оригіналу засобами мови перекладу, але й стиль, жанр, манеру викладу тощо [3, с. 476]. Звідси зрозуміло, що фундаментальним аспектом розробки курсу за вибором з медичного перекладу виступає формування вмінь і навичок перекладу текстів на медично-фармацевтичну тематику шляхом вивчення на практиці закономірностей впливу жанру та стилістичних особливостей тексту медичного дискурсу на вибір відповідної термінології та інших засобів передачі змісту. З огляду на це, навчання повинно включати три базові етапи: 1) ґрунтовне вивчення особливостей терміноутворення та способів передачі медичних термінів з мови оригіналу на мову перекладу; 2) теоретичне ознайомлення з жанровими особливостями текстів медичного дискурсу на лексичному, граматичному і стилістичному рівнях та 3) одночасне практичне засвоєння навичок перекладу термінів у лінгвістичній моделі окремо взятого жанру медичного тексту.

Висновок. Медичний переклад як вузькоспеціалізований вид науково-технічного перекладу потребує особливої підготовки кваліфікованих кадрів серед фахівців з медичною освітою на базі ВМНЗ. Умовою підготовки таких спеціалістів вважається володіння іноземною та рідною мовами на належному рівні, а також введення в навчальний процес курсу за вибором з основ медичного перекладу. Навчання повинно бути інтегрованим: теоретичні знання варто органічно поєднувати з практикою перекладу, яка в майбутньому дозволила б перекладачу успішно долати не лише труднощі перекладу медичної термінології, але й формувати вміння і навички за максимально короткі терміни зробити якісний переклад з дотриманням усіх вимог передачі змісту з урахуванням його лексичних, граматичних та стилістичних особливостей.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку передбачають вивчення теоретичних, практичних і методичних аспектів впровадження курсу за вибором з основ медичного перекладу для студентів ВМНЗ, а також розробки системи вправ для формування знань, вмінь та навичок – професійно важливих для майбутнього перекладача медично-фармацевтичного напрямку.

Література:

1. «Англійська мова» (за професійним спрямуванням). Типова програма нормативної навчальної дисципліни для студентів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації напрямку «Медицина». Спеціальності : «Лікувальна справа», «Педіатрія», «Медико-профілактична справа» / О.С. Ісаєва, М. Ю. Шумило, Н. В. Кучумова. – Київ, 2013. – 64 с.
2. «Англійська мова» (за професійним спрямуванням). Типова програма (курс за вибором) для студентів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації напрямку «Медицина». Спеціальності : «Лікувальна справа», «Педіатрія», «Медико-профілактична справа» / О. С. Ісаєва, М. Ю. Шумило, Н. В. Кучумова. – Київ, 2013. – 44 с.
3. Володько А. М. Пріоритетні завдання викладача іноземної мови при формуванні перекладацької компетенції студентів технічних спеціальностей / А. М. Володько // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 2 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – № 96 (Ч. 2). – С. 473–476.
4. Ганічева Т. В. Фонові знання у структурі професійно-орієнтованої перекладацької компетенції майбутніх філологів / Т. В. Ганічева // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2009. – № 15. – С. 40–48.
5. Голуб І. Ю. Професійно спрямована соціокультурна компетенція як важлива складова підготовки майбутніх перекладачів на практичних заняттях з другої іноземної мови / І. Ю. Голуб // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» : Проблеми лінгвістики науково-технічного й художнього тексту та питання лінгвометодики : зб. наук. пр. / відп. ред. Ф. С. Бацевич. – Львів : Вид-во нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2007. – № 586. – С. 60–64.
6. Дерді Е., Сахро А. Причини низької якості науково-технічного перекладу та шляхи їх подолання / Е. Дерді, А. Сахро // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство : у 2 ч. – Луцьк, 2011. – № 6. (Ч.2). – С. 34–39.
7. Каптуренко О. В., Саплін Ю. Ю. Визначення міжмовних термінологічних відповідників як чинник перекладу медичних текстів / О. В. Каптуренко, Ю. Ю. Саплін // Держава та регіони. Серія : Гуманіт. науки. – 2012. – № 2. – С. 80–85.
8. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : учеб. пособие / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2002. – 424 с.
9. Медичний переклад [Електронний ресурс] // Бюро перекладів «Традос». – Режим доступу : <http://www.trados.com.ua/ua/med.html>.
10. «Переклад медичної спеціалізованої англomовної літератури». Робоча програма навчальної дисципліни для студентів 4 курсу за напрямом підготовки «Філологія», спеціальністю «Мова та література (англійська)» / «Переклад» [Електронний ресурс] / А. О. Малишенко – Харків, 2012. – 6 с. – Режим доступу : fl.karazin.ua/resources/1688e75cae3c0daa9c0f1b6f9cc16d51.pdf.
11. Черноватий Л. Типологія термінів як інструмент для визначення змісту навчання майбутніх перекладачів / Л. Черноватий // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Іноземна філологія. – 2006. – № 40. – С. 41–44.
12. Шарко В. Д., Куриленко Н. В. Елективний курс як засіб формування екологічної компетентності учнів основної школи / В. Д. Шарко, Н. В. Куриленко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – Чернігів, 2012. – № 99. – С. 141–145.
13. Marla O'Neill. Who Makes a Better Medical Translator : The Medically Knowledgeable Linguist or the Linguistically Knowledgeable Medical Professional? A Physician's Perspective / Marla O'Neill // Translation and Medicine : Edited by Henry Fischbach. – Vol. 10. – John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 1998. – P. 69–81.
14. Vicent Montalt. Medical Translation and Interpreting / Vicent Montalt // Handbook of Translation Studies : Edited by Yves Gambier and Luc Van Doorslaer. – Vol. 2. – John Benjamin Publishing Company, 2011 – P. 79–84.